

עמם היה רוב לבית שמאי, אך רצו אותם תלמידי הלל לצאת משם כדי שלא יהיה רוב לבית שמאי, כי היה קשה בעיניהם שתתבטל דעת הלל וסיעתו, ולפיכך נעצו תלמידי שמאי חרב בבית המדרש, כדי למונעם מלצאת (הת"ס). ונעיצת החרב לא היתה אלא כדי להודיע את חומרת הענין, שקיבלו על עצמם לעיין כראוי בתקנות אלו של י"ח דבר אף שהן רק מדרבנן, והנמנע מלעיין בדבר וכל שכן היוצא ממנן החכמים, כאילו חייב מיתה (אגרות משה או"ח ה כ, ח).

ואף שאסור להיכנס לבית המדרש בכלי זין (גמ' סנהדרין פב, א), לצורך גדול כבירור ההלכה, מותר (אגרות משה שם). ויש שכתב, שכיון שבחרב מכוסה מותר להיכנס (מש"ב קטא, כב), לכך נעצו את החרב, כדי שלא תהיה מגולה (אילת השחר).

וְאוֹתוֹ הַיּוֹם הָיָה הֶלֶל קָפוּף וְיֹזֵבֵב לְפָנָי שְׂמָאִי, שנכנע ושתק ולא עמד במחלוקתו אלא הודה מיד באותו מעמד לשמאי (רש"י לעיל טו, א, ותוס' לעיל יד, ב, ע"פ הגמ' לעיל טו, א).

וְהָיָה קִשָּׁה לְיִשְׂרָאֵל כַּיּוֹם שֶׁנִּעְשָׂה בּוֹ הָעֵגֶל, לפי שהלל היה נשיא וענותו (רש"י), וזלזלו בכבודו כפי שזלזלו במעשה העגל במשה שהיה ענותו, ואמרו (שמות לב, א) 'כי זה משה האיש אשר העלנו מארץ מצרים לא ידענו מה היה לו' (קרבן העדה). ויש שביאר, שהדימוי למעשה העגל הוא לאהרן שהיה גדול ישראל ונכנע לקשי ערפם מרוב ענותו, וישראל לא נשאו לו פנים לבטל דעתם מפני דעתו [וכך גם כאן נכנע הלל הנשיא לדעת שמאי מחמת ענותו] (הת"ס).

וְגִזְרוּ שְׂמָאִי וְהֶלֶל וְלֹא קָבְלוּ מִיַּנְיָהּ, מפני שהעם לא היו יכולים לעמוד בגזירה זו בימייהם, ובאופן זה אין צריכים לקבל את הגזירה אף שגזרו אותה שמאי שהיה אב בית דין והלל שהיה הנשיא (תרימות הדרשן פסקים רנב). ויש שפירש, שאף שהלל הודה לשמאי, תלמידי הלל ושמאי חזרו ונחלקו בדבר (ריטב"א המיוחס לר"ן, ותוס' ר"ד לעיל טו, א).

וְאֵתוֹ תְּלַמְדֵיהֶוּ גִזְרוּ וְקָבְלוּ מִיַּנְיָהּ, לפי שבימיהם כבר יכלו לעמוד בגזירה (תרימות הדרשן שם לשיטתו). ויש שפירש, שלבסוף גם תלמידיהם הושוו בדבר (ריטב"א המיוחס לר"ן, ותוס' ר"ד שם לשיטתם).

גְּזִירָה שְׂמָאִי יִבְצְרֵנוּ בְּקוּפּוֹת מְזוּפָּפוֹת, שכיון שאין המשקה היוצא מהם הולך לאיבוד, נוח לו ביציאתו (רש"י). ודוקא אם בוצר לגת, אבל הבוצר למאכל, אין המשקה היוצא מכשיר את הענבים [אף כשבוצר בקופות מזופפות]. כיון שלא נוח לו כלל שיצא מהם משקה (רש"י לעיל טו, א). ויש שכתב, שלפי טעם גזירה זו, הוא הדין לבוצר למאכל (תוס' ישנים), שכיון שבוצר בקופות מזופפות, גילה בדעתו שרוצה שהמשקה יזוב על הענבים ולא ילך לאיבוד (מרכבת המשנה טומאת אוכלין יא, א), ונקט שמאי 'בוצר לגת', משום שהדרך היא לבצור לגת ולא למאכל (תוס' ישנים).

וּבִשְׂעֵת בְּצִירָה עֲדִינן מִשְׁקָה טוֹפָח עֲלֵיהֶם, אבל אם התייבשו הענבים קודם בצירה, אינם מוכשרים במה שבה המשקה עליהם במחובר (ע"פ גמ' חולין קיח, ב). והחשש הוא שיבצור מיד לאחר זילוף, שרק אז שכיח שהמשקה יהיה עדיין טופח עליהם (ריטב"א).

אֶקְפֶּה אֶת כְּנֵי - אַקְבְּרִם, שקילל את עצמו מחמת צערו על התורה המשתכחת (רש"י). ואף שאסור לאדם לקלל את עצמו (שבועות לו, א), ואפילו בלא הזכרת שם (ש"ע ח"מ כז, ב), משום צער על שכחת התורה מותר (אשי ישראל ואילת השחר). ויש שביאר, שאין זה ענין קללה, אלא שאמר שמצטער מהתורה המשתכחת יותר מצער בניו, והוא ידע בודאי שההלכה היא כפי שאמר (חזו"א בקובץ קול התורה כד, עמ"ח). ויש שפירש, שהוא מלשון שבועה, שנשבע לקפח את בניו אם אין האמת כדבריו (תוס', וכתב המהרש"ל שאף רש"י בב"מ פה, א חזר בו ופירש כתוס').

טִימָאוֹ אוֹתוֹ מִשּׁוֹם כְּלָיִם הַמְּאֵהִילִים עַל הַמֶּת, שהמרדע שהאהיל על המת נעשה אב הטומאה, וכשנגע האיכר במרדע נעשה ראשון, והשומע טעה לומר שעשאוהו לאיכר אב הטומאה (רש"י). ואף שהמרדע לא האהיל באויר טפח על גבי האיכר אלא היה מונח ממש על כתיפו (קושית המשנה אחרונה אהלות טז, א), מבואר במשנה (שם טו, א) שכשייש כמה בגדים זה על גבי זה, אף אם אין אויר טפח ביניהם, אם הבגד העליון גבוה מהארץ טפח, הרי הוא מביא את הטומאה על מה שתחתיו מדין אהל, ואין הבגדים שתחתיו ממעטים את החלל אלא דנים אותם כמי שאינם, ולפיכך גם כאן דנים את האדם כמי שאינו ונמצא שיש תחת המרדע אויר אהל טפח (חזו"א שם כב, ג).

שְׂמָאִי אֹמֵר הוֹכְשֶׁר, על ידי המשקה שיצא מהענבים ודף עליהם (רש"י לעיל טו, א), ודוקא כשידוע שיצא משקה מהענבים, אבל בסתמא שלא ידוע, לא הוכשרו (רש"י ע"ז נה, ב). ויש שכתב, שאף אם לא יצא כלל משקה מהענבים, הוכשרו לקבל טומאה (רמב"ם טומאת אוכלין יא, א).

מִפְנֵי מַה בּוֹצְרִין בְּטָהֳרָה וְאֵין מוֹסְקִין בְּטָהֳרָה, ואף שהמוהל היוצא מהזיתים בשעת המסיקה אינו נחשב משקה להכשיר לפי שאינו שמן גמור (תוס', רש"י פסחים ג, ב), מכל מקום היה לך לגזור גם במסיקה, כדי שתתקיים הגזירה אף בבצירה (תוס' ישנים), לפי שיבואו העולם לטעות בין מסיקה לבצירה, שלא ידעו לחלק ביניהם (ריטב"א).

אם תקניטני גזרני טומאה אף על המסיקה, לא התכוון שמאי שיגזור על המסיקה מחמת עצם הקנטות של הלל, אלא כוונתו היתה שאם תקניטני להקשות ממסיקה לבצירה, אם כן נמצא שיש מקום לטעות ביניהם, ולפיכך גזרני אף על המסיקה (חכמת מנוח, הת"ס). אך לבסוף לא גזר שמאי אף על המסיקה, משום שכאמור אין המוהל היוצא מהזיתים נחשב משקה (תוס' חגיגה כה, א בדעת רש"י, וריטב"א כאן בשם הר"ן), והלל עצמו הודה לו שיש לחלק ביניהם (בן יהודה). ויש שכתב, שמתעם זה שיש חשש שיטעו ביניהם, לבסוף אכן גזר שמאי אף על המסיקה (ר"ת, הובא בתוס' שם, וכפי שביארו הריטב"א כאן).

נִעְצוּ חֶרֶב בְּבֵית הַמְּדַרְשׁ אֶמְרוּ הַנֶּחֱסֵ יִכְנֵס וְהֵיוּצֵא אֵל יֵצֵא, לפי שהיו רוצים לעמוד למנין (רש"י), ונמנו ורבו בית שמאי על בית הלל (משנה לעיל יג, ב), על ידי שתלמידי בית שמאי עמדו למטה בחברות וברמחים, ולא הניחו לשאר תלמידי בית הלל להיכנס, כדי שיהיו הרוב מבית שמאי (ירושלמי, כביאור הקרבן העדה והפני משה). ויש שפירש, שחלק מתלמידי הלל הסכימו לדעת בית שמאי ויחד